

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח).

בס"ד | גיליון 26
אחרי מות-קדושים
התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפורים מגדולי ישראל

גזלו העניים, איבדו כל אשר להם

ויקרא י"ט ו"א: "לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו".

מצינו באלמנת רבנו יחיאל זכרונו לברכה, אביו של הרב אשר זכרונו לברכה, שנשארה האלמנה עם שלושת בניה הקטנים. פעם אחת בא אליה בעלה בחלום בליל שבת וציווה לה, שתכף תברח מחוץ לעיר, כי ה' מהפך העיר באיזה מקרה רע. ותיקף משנתה ברעדה, ותישן, ובא אליה פעם שנית בציווי ההוא, ואז תכף כשהקיצה משנתה הלכה האשה עם בניה מחוץ לשער העיר ערך מיל אצל בית ערל אחד העומד מחוץ לעיר. ויהי באשמורת הבוקר באו שוודים לעיר ויהרגו כל העיר ובזו כל יושביה וילכו. והיא שבה אל ביתה אחר כך בשלום. ואחר בא רבנו יחיאל הנזכר בחלום ואמר לאשתו, שבעוון שהיו גוזלים את העניים במיסים ובארנוניות, והעשירים לא נתנו כלום, לכן נגזרה גזירה זו עליהם.

(קב הישר פרק מ"ד)

מדוע נענש שליחו של הרמב"ן

ויקרא י"ט ט"ז: "לא תלך רכיל בעמיקך..."

היה יהודי שהלשין על אחיו לשלטונות וגרם להם סכנת חיים. אחר שמעשיו חזרו ונשנו ולא הועילו כל האזהרות וההתראות, נאלצו להעבירו לעולם אחר בהוראתו הישירה של הרמב"ן.

להפתעת הכל, מיד לאחר מכן נפטר השליח!

כאשר נשאל הרמב"ן מדוע ארע כן, הרי בשליחותו פעל ועל פי הדין. השיב: אולי נהנה השליח בשעת מעשה; ולפי שנתערב שמץ של הנאה, נקמה ואכזריות כרוצח, נענש כרוצח.

(אור חדש, לרבי חיים זיצ'יק זצ"ל)

★

על שכתב על מנהג ישראל שהוא שטות, נענש שבן בנו היה שוטה

ויקרא ט"ז ל': "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

"מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כיפורים לשחוט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים, יש למנוע המנהג. הגה: ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה, וכן כתבו אותו רבים מן האחרונים, וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות, כי הוא מנהג ותיקין".

במהדורה הראשונה של השולחן ערוך, נכתב (בראש סימן תר"ה): "מנהג כפרות בערב יום כיפור מנהג של שטות הוא", ותיבות אלו נמחקו בהדפסות האחרות. רבי שמואל אבוהב מוויניציאה וחכמים נוספים כתבו, שאת התיבות שבכותרת לא כתב מרן רבי יוסף קארו עצמו, אלא המדפיס הראשון (ר' מאיר ב"ר יעקב פרינץ) הוסיף מדעתו, וכתב על זה הרבי יצחק הלוי וואלי תלמידו של רבי שמואל אבוהב שהמדפיס "נענש על כך בהאי עלמא, דבן בנו היה שוטה".

(שו"ע או"ח סימן תר"ה א')

תוצאת שקרי השקרן

ויקרא י"ט ו"א: "לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו".

"... וצריך אדם לזהר בזה מאוד שלא להגיד ולהוציא שקר מפיו, כי חס ושלום אם אדם מגיד שקר אז יש עליו למעלה מסטינים, כי אדם הכזבן אם מגיד לפעמים 'שמע ישראל' בכוונה גדולה והבורא ברוך הוא מתחיל להתפאר עצמו בזה האיש שמקבל עליו עול מלכות שמים עליו, אזי בא השטן ואומר לפניו מה הרעש הזה שאתה מתפאר, הלא הוא כזבן, ואם כן לא כיון בלבו מה שהוציא בפיו 'שמע ישראל', כי דרכו תמיד להוציא מפיו מה שלא היה בלבו, שאין פיו ולבו שוין. ונמצא צריך האדם להרחיק עצמו מאוד שחס ושלום לא יוציא דבר שקר מפיו".

(קדושת לוי ליקוטים לאבות)

★

אם לא יהדרו פני הזקן, לא יגיעו לגיל זקנה כמוהו

ויקרא י"ט ל"ב: "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך אני ה'".

לפי שטבע הנערים והבחורים לשחוק וללעוג על הזקנים, לכך הזהירם שייראו את ה', כי אם לא יעשו כן ולא יהדרו פני הזקן, לא יגיעו להיות זקן כמוהו.

(אברבנאל)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

2

בס"ד | גיליון 26
אחרי מות-קדושים
התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

המגלח זקנו
בתער, התער
עצמו מעיד
עליו לעוה"ב

ויקרא י"ט כ"ז: "לא
תקפו פאת ראשכם
ולא תשחית את
פאת זקנך".

"מי שמגלח זקנו
בתער, התער
עצמו מעיד עליו
לעולם הבא,
וזהו: 'אם לא
ישוב חרבו
ילטוש' (תהלים ז'
י"ג)".

(סגולות ישראל,
סגולות מלכים אות
י"ד, בשם ספר
וימהר אברהם
מערכת ג')

מצוות ערלה היא תיקון לחטא עץ הדעת

ויקרא י"ט כ"ג: "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרו שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל".

מצוות ערלה היא תיקון לחטא עץ הדעת, והוא ע"פ דברי המדרש (בראשית רבה כ"א ז): "דרש רבי יהודה בן פדייא: מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בצווי אפילו עשה אחת, והרי בניך ממתינין לערלה ג' שנים, שנאמר: שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל".

(ליקוטי תורה ח"א כ"ט א')

★

הבדלה כנגד הבדלה, חוסר הבדלה כנגד חוסר הבדלה

ויקרא כ' כ"ו: "והייתם לי קדשים כי קדוש אני ה' ואבדל אתכם מן העמים להיות לי".

"ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, אם מובדלים אתם מן העמים הרי אתם לשמי, ואם לאו, הרי אתם של נבוכדנצר מלך בבל וחבריו".

(ספרא קדושים פרשה ד' פרק ט' אות י"ב)

★

עונש כרת על ביאה אל ביהמ"ק בטומאה

ויקרא י"ז ט"ז: "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו".

איתא ברמב"ם (ביאת המקדש ג' י"ב): "טמא שנכנס למקדש במזיד ענוש כרת, שנאמר: ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו". ונראה דיסוד עונש כרת על ביאה אל ביהמ"ק בטומאה, הוא מדה כנגד מדה. על שלא חש להביא דבר טמא אל מקום קדוש, ימנע ממנו מלבוא אל מקום קדושה אחר (שתכרת נפשו מלבוא לעוה"ב).

(הגר"ד דיויד שליט"א)

המגדיל אהבתו לישראל – הקב"ה מגדיל אהבתו אליו

ויקרא י"ט ח: "לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'".

"כי אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל, גם הקב"ה מגדיל עליו (אהבתו)".

(מסילת ישרים, סוף פרק י"ט)

אם תאהב את האחרים אתנהג עמך גם אני כן

אם תקיים בעצמך "לא תקום ולא תטור ואהבת לרעך כמוך", אז "אני ה'", אני גם כן אתנהג עמך כן, ולא אזכיר לך כל פשעך, ואוהב אותך.

(רמתיים צופים)

אהבת הגר כנגד "כי גרים הייתם"

ויקרא י"ט ל"ג-ל"ד: "וכי יגור אִתְּךָ גֵר בְּאַרְצְכֶם לֹא תונוּ אֹתוֹ: כַּאֲזַרְח מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֲתָכֶם וְאַהֲבַתְּ לּוֹ כְּמוֹךְ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאַרְץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

עונש הצדוקי שהתקין מבחוץ והכניס ולקה בחוטמו בתולעים

יומא דף יט: "תנו רבנן: מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס. ביציאתו היה שמח שמחה גדולה. פגע בו אביו, אמר לו: בני, אף על פי שצדוקין אנו - מתיראין אנו מן הפרושים. אמר לו: כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה: כי בענן אראה על הכפרת. אמרת, מתי יבוא לידי ואקיימנו. עכשיו שבא לידי - לא אקיימנו? אמרו: לא היו ימים מועטים עד שמת והוטל באשפה, והיו תולעין יוצאין מחוטמו".

והיו תולעים יוצאים מחוטמו: "... ונ"ל בס"ד, הכונה כאן שיצאו תולעים מחוטמו, לא מפני שנכנס חוטמו תחילה (כמו שפירש רש"י - הערת הכותב), דודאי היה ראשו נדחה לאחור ולא נכנס חוטמו תחילה, אלא הכונה, כיון שאם לא היה משים הקטורת בחוץ, היה נכנס בקומה זקופה, דאינו חושש פן יכנה, ואם כן היה נכנס חוטמו תחלה, לכן עתה שנתן הקטורת בחוץ, דעל ידי זה הוכרח לדחות ראשו לאחוריו, וממילא חוטמו לא נכנס תחילה, דנמצא הוא עשה דחוי לחוטמו בידיהם, שנדחה מכבודו, שלא נכנס תחילה, לכן לקה בחוטמו, שיצאו ממנו תולעים, **מדה כנגד מדה**, הוא זלזל בכבוד החוטם שלו, שנדחה לאחור ולא נכנס תחילה - לכן יהיה לו זלזול עתה בחוטם שלו, שיהיו תולעים יוצאין ממנו".

(בניה)

פירוש: למדנו בזהר הקדוש (ויקרא דף קב.): שלשלת אחת היתה קשורה ברגליו של הכהן בשעה שנכנס לקודש הקודשים, שאם ימות שם יוציאווהו לחוץ. כי היה אסור לכנוס שם. ובמה יודעים אם הוא חי או לא, בלשון של זורית נודע וניכר, כשלא נהפך הצבע שלו ללבן, נודע באותה שעה, שהכהן נמצא בפנים, בחייו. ואם יצא בשלום, נודע וניכר בלשון של זורית, שנהפך צבעו ללבן, אז היא שמחה בעליונים ותחתונים. ואם לא, כולם נמצאים בצער, והיו יודעים כולם שלא נתקבלה תפילתם.

שאלתי למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, במשנה יומא (ה' א'): "ולא היה מאריך (הכה"ג ביו"כ) בתפילתו שלא להבעית את ישראל". ובפירוש הרמב"ם (ד"ה שלא להבעית את ישראל): "שלא להפחידם, שאם יתעכב יחושו שמת, לפי שהרבה פעמים מתים כהנים גדולים בקודש הקודשים אם לא היו ראוים או אם שינו דבר במעשה הקטורת". גם המאירי (יומא דף מז.) כותב: "וכשהיה הכהן יוצא מבית קודש הקודשים ומגיע לבית החיצון ר"ל ההיכל מתפלל שם תפילה קצרה ולא היה מאריך כדי שלא להבעית את ישראל שח"ו יהיו סבורים עליו שמת, שכן היתה קבלה בידם שכל שמשנה דבר בענין הקטורת מיד מת, כגון שנתן הקטורת על הגחלים קודם שיכנס כמעשה הצדוקים או אם אינו הגון".

ובתפארת ישראל (על המשנה אות כ"ב) כתב, שהכהן הגדול לא היה מאריך בתפילתו, כדי שלא יחשבו שהוא מת, כי אם הוא לא היה ראוי או שאם הקטיר כצדוקים "היה נדחף מקודש הקודשים מת".

ולכאורה יש לעיין, כיצד שרד ויצא הכהן הגדול הצדוקי מקודש הקודשים (כמעשה הנזכר ביומא), שהרי אם הכהן לא היה טהור מבחינה רוחנית, היה מת מיד כפי שראינו לעיל. ולכן בימי בית המקדש השני, היה הכהן הגדול נכנס לעבודתו בבית קודש הקודשים, כשהוא קשור בחבל, על מנת שתהיה דרך להוציאו משם במקרה שימות?

ואמר לי מרן הגר"ח שליט"א: "כדי שיקבל מכות! וע"פ תשובת מרן שליט"א, י"ל דהוי בזה מדה כנגד מדה. צדוקי זה התקין מבחוץ ועל כן נפרע ממנו ה' בחוץ (ולא בקודש הקודשים).

אף כנגד אף. השפלה כנגד גאווה

הצדוקי גרם לחרון אף ה' ועל כן נענש באפו תחילה, מדה כנגד מדה. עוד אפשר לומר, דכידוע אף מעיד על גאווה, ועל שהתגאה בזה שלא עשה כציווי חכמים אלא חשב שהוא חכם וגדול מהם, נענש דווקא בתולעת שהיא הבריה הקטנה והשפלה ביותר שיצאה מהמקום המעיד על גאווה, היינו, חוטמו. על שהתגאה - והושפל.

(הר"ר אברהם לואיס הכהן שליט"א)

התולעים מסמלים את מידת הענווה, ולכן ישראל משולים לתולעת, כמו שאמר הכתוב: "אל תירא תולעת יעקב" (ישעיה מ"ה ז'), ולכן אדם שיש בו גסות נידון בתולעים שהוא מדה כנגד מדה, ולכן אמרו שכהן גדול שהגיס דעתו כנגד כל חכמי ישראל ונכנס לקודש הקודשים ושינה סדר הקטורת, לא היו ימים מועטים עד שמת והיו תולעים יוצאים מחוטמו.

(אוצר הידיעות ח"א עמוד תקנ"ב)

אם מחלת לרעך - אמחול לך, ואם לא מחלת - גם אני לא אמחול לך

ויקרא י"ט ז': "לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא".

יש לפרש סדר הכתובים, לא תשנא, אם חברך חטא לך במרד ובפשע - לא תשנא את אחיך, ואם חטא לך במזיד - לא תקום ולא תיטור, ואם חטא לך בשוגג - ואהבת לרעך כמוך. ואמר על כולם - אני ה'. פירוש, אם מחלת לרעך אלו השלושה מיני עוונות, אמחול לך אלו השלושה מיני עוונות, ואם לא מחלת - גם אני לא אמחול לך, כמו שאמר ז"ל (ר"ה דף טז:): נושא עון ועובר על פשע (מיכה ז' י"ח) למי נושא עוון? למי שעובר על פשע.

המוחל לחבירו - ימחלו לו, ולהיפך...

ויקרא ט"ז ל"ד: "והייתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה ויעש פאשר צוה ה' את משה".

פירוש: בהלכות יום הכיפורים (ש"ע א"ח סימן תר"ו א') למדנו שאדם צריך לפייס את חבירו "המוחל לא יהיה אכזרי מלמחול" ובטעם הדבר כתב המשנה ברורה (שם סק"ח): "דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ואם הוא לא ירצה למחול גם לא ימחלו לו".

והוסיף בשער הציון (שם): "דלמעלה דנין מדה כנגד מדה. וצריך למחול לחברו אפילו אם עיות כנגדו במזיד ובמרד, ואז מוחלין לו גם כן אפילו על המזידות, וכמו שאמרו בגמרא, למי נושא עון למי שעובר על פשע".

המלמד זכות על עם ישראל זוכה לישוב בהיכל הזכות

ובמעלת המלמד זכות על עם ישראל הביא בספר שמירת הלשון: ... מעלת המלמד זכות לפני הקב"ה, נעשה אחר כך מרכבה להאור של היכל הקדושה שנקרא היכל הזכות, ששם מזכירים זכותן של ישראל (כדאיטא בספר חרדים).

תבוא נפש ותכפר על הנפש

ויקרא י"ז א': "כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתי לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש וכפר".

פירוש: ברש"י ד"ה כי נפש הבשר פירש: "של כל בריה בדם היא תלויה, ולפיכך נתתיו על המזבח לכפר על נפש האדם. תבוא נפש ותכפר על הנפש". ונראה בטעם הדבר, דהבהמה היא קניינו של האדם וכשמביא נפש הבהמה שהיא קנינו, מכפר בזה על נפשו שלו.

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

כפי שמדבר אדם על חבירו – כך מדברים המלאכים עליו

ויקרא י"ט ט"ז: "לא תלך רכיל
בעמיק לא תעמד על דם רעך
אני ה'."

"אם אדם מדבר טוב על
חבירו, גם המלאכים מדברים
טוב עליו. ואם מדבר רעה, גם
המלאכים מדברים עליו רעה
(מדרש משלי דף ה' נ"ג;
שוחר טוב, משלי י"א ד"ה
שוחר)."

(שכחת לקט קטגור וסגור)

★

הזהיר שלא ללבוש שעטנז, יזכה ללבוש בגדי ישע

ויקרא י"ט י"ט: "את חקתי
תשמרו בהמתך לא תרביע
כלאים שךך לא תזרע כלאים
ובגד כלאים שעטנז לא יעלה
עליך."

"וכל הזהיר שלא ללבוש
שעטנז יזכה ללבוש בגדי ישע
ומעיל צדקה."

(חכמת אדם שער איסור והיתר
כלל ק"ו סעיף כ"ח)

את הצדיק יש לדון לכף זכות גם כאשר הדבר נוטה לכף חובה

ויקרא י"ט ט"ו: "לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך."

בשערי תשובה (לרבינו יונה שער ג' אות ר"ח): "והנה כי תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה מעשה, ויש לשפוט דברו ומעשהו לצד טובה ולצד הזכות, אם האיש הוא ירא אלקים - נתחייבת לדון אותו לכף זכות על דרך אמת, גם כי יהיה הדבר קרוב ונוטה יותר אצל הדעת לכף חובה, ואם הוא מן הבינונים אשר יזהרו מן החטא ופעמים ישלו בו - יש עליך להטות הספק ולהכריעו לכף הזכות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת דף קכז): הדין את חבירו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות, והוא מצות עשה מן התורה, שנאמר (ויקרא י"ט ט"ו): "בצדק תשפוט עמיתך", ואם הדבר נוטה לכף חובה יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעהו לכף חובה...".

ביאור הטעם שבאדם צדיק יש לדון לכף זכות גם כאשר הדבר נוטה לכף חובה ובאדם בינוני ישאר בגדר ספק, הוא שאצל הצדיק נובע דין זה מהנהגת מדה כנגד מדה, שהצדיק יש לו רוב זכויות במעשיו ויצר בנפשו הכרעה לצד הטוב, ומן הדין שננהג בו במשקל הכרעה של צד הזכות. אבל הבינוני שאין בו ודאות של רוב זכויות במעשיו, אם כן החיוב לדונו לכף זכות הוא רק מצד הסתכלות של עין יפה, שיש לראות תמיד את הצד הטוב יותר מהצד הרע.

(פחד יצחק ר"ה מאמר י"ד אות י"א)

בהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם

ויקרא י"ט ח': "לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'."

"שלא לנקום, כלומר שנמנענו מלקחת נקמה מישראל. והענין הוא כגון ישראל שהרע או ציער לחבירו באחד מכל הדברים, ונהג רוב בני אדם שבעולם הוא שלא יסורו מלחפש אחרי מי שהרע להן עד שיגמלוהו כמעשהו הרע או יכאיבוהו כמו שהכאיבם. ומזה הענין מנענו השם ברוך הוא באומרו 'לא תקום'... ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבת ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם."

כמו שיעשה הוא בחבירו כן יעשה חבירו בו

"מצות אהבת ישראל. לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר 'ואהבת לרעך כמוך'... שורש המצוה ידוע, כי כמו שיעשה הוא בחבירו כן יעשה חבירו בו, ובזה יהיה שלום בין הבריות."

(ספר החינוך מצוות רמ"א, רמ"ג)

"אם חפץ אתה להדבק באהבת חבירך, הוי נושא ונותן בטובתו, דכתיב: 'ואהבת לרעך כמוך', מתוך שאהבת לרעך, הרי הוא כמוך."

(כלה רבתי פ"ד ה"י)

לעילוי נשמת: רבי אפרים ב"ר אברהם ברוך זצ"ל

הנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

